

J 1,35-51 Povolání učedníků

Autor přípravy

[Pierre Magne de la Croix](#)

1. První reakce

Tolik učedníků a tolik christologických titulů pro Ježíše dělá až dojem všeho v jedné změti: jaký je účel této koláže?

Důležitost a teologická obsažnost těchto titulů kontrastuje s prostotou dialogů i s užitými slovesy (přijít, následovat, vidět, hledat, najít...).

Co znamená zaslíbení otevřených nebes na konci této perikopy?

Nezbytné druhé čtení odhalí zmizení jednoho z obou učedníků - toho, který spolu s Ondřejem patřil předtím k učedníkům Jana Křtitele. Kam se poděl? Kdo to byl?

Proč Jan takto shromáždil učedníky hned do úvodní kapitoly, když o jejich povolání píše synoptici jednodušším způsobem a později?

2. Text

2.1. Poznámky k některým výrazům

Autor neuzivá složité výrazy. Některé opakuje, např. ἀκολουθεῖν (následovat), ἔρχομαι (přijít), ζητέω (hledat), μένω (zůstat), ὁράω (vidět) - tato slovesa vykreslují jednání učedníka: následovat, hledat, jít a uvidět, zůstávat (1,37-39) nebo následovat, jít, nalézt (1,40-45) nebo jít a vidět, znát, věřit (1,45-51).

Ježíšovy tituly jsou v textu četné a rozmanité a zvýrazňují důležitost očekávání a nadějí, které lidé v Ježíše vkládají:

Beránek Boží (1,36): obraz trpícího služebníka, jenž na sebe bere slabosti druhých a - ač sám bez viny - platí jejich přestoupení životem (Iz 52-53), a současně obraz velikonočního beránka, jenž je znamením vysvobození (Ex 12).

Rabbi (Mistře 1,38.49): titul, jaký dávali žáci tomu, koho provázeli a jehož učení naslouchali; je to titul plný respektu vůči tomu, kdo je schopen interpretovat Písmo.

Mistr (1,38) je řecký ekvivalent titulu rabbi.

Mesiáš (1,41): ten, kdo přijal pomazání, neboli kdo byl vybrán a označen, aby byl král, nový David, jenž má uskutečnit politické osvobození a nastolit nový sociální řád.

Kristus (1,41) je řecký ekvivalent titulu mesiáš.

Ten, o němž psal Mojžíš... (1,45): snad Prorok posledního času, podobný Mojžíšovi (Dt

18,15-18, sr. J 1,21), snad Eliáš (Mal 3,23; sr. J 1,21), jenž má ještě jednou přijít a naposledy napomenout ke smíření, než nastane soud.

Syn Boží (1,49): tento titul náležel těm, jejichž poslání bylo božského původu.

Král Izraele (1,49): ten, kdo vede lid Bohem oddělený a stará se o vládu spravedlnosti a pokoje.

Syn člověka (1,51): Nesnadný termín, nepochybně babylonského původu (Ez 2, Dan 7); ten, jenž na konci přijde na oblacích, aby (s konečnou platností) soudil a nastolil spravedlnost. Tyto tituly náležejí ke vztahu k Bohu a evokují rozmanitá místa a rozmanitá období: text naráží na různé náboženské tradice a vrcholí ve v. 51 apokalyptickým obrazem (narážkou na Jákobův žebřík z Gn 28,12) a zaslíbením otevřeného a přímého kontaktu s "otevřenými nebesy".

Učedníci:

Ondřej: Objeví se ještě v 6,8 (bratr Šimona Petra) a ve 12,22 (opět společně s Filipem). Má řecké jméno. Přivádí k Ježíšovi svého bratra Šimona (jenž má jméno hebrejské).

Šimon-Petr-Kéfas: hraje důležitou úlohu zejména společně (anebo v konkurenci) s "jiným" učedníkem při umývání nohou (13,21nn), zapření (18,10-27), při běhu k hrobu (20,2-10) a setkáních se Vzkříšeným (21,7.20-23)

Filip: typické řecké jméno. Bude prostředníkem mezi Řeky a Ježíšem (12,21-22) a také mezi Natanaelem (pravým Izraelitou) a Ježíšem.

Natanael (neboli "Bůh dal"): pravý Izraelita (neboli vidící Boha), pocházející z Kány Galilejské (21,2). Je takříkajíc nejnáboženštější a bude třeba jej tedy přesvědčit.

2.2. Kontext

Časové rozdělení první kapitoly: První den vydal svědectví Jan Křtitel (1,28). Druhého dne se poprvé setkává Jan Křtitel s Ježíšem (1,29-34). Dalšího dne se setkává Ježíš s prvními dvěma učedníky, které poslal Jan Křtitel (1,35-42). Ještě dalšího dne se setkává s Filipem a Natanaelem (1,42-51). A konečně tři dny poté (2,1-11) přijde znamení v Káně Galilejské, kde Ježíš zjeví svou slávu: tedy sedmého dne od "počátku".

Autor zarámoval ustanovení kruhu dvanácti učedníků svědectvím Jana Křtitele a prvním Ježíšovým zjevením. Janem Křtitelem se začíná a přes povolání prvních učedníků autor pokračuje k událostem v Káně a v chrámu (J 2), jež otevírají druhé zjevení: evangelium Janovo.

Tento oddíl tak tvoří přechod od tradičních podob učednické víry k janovskému Ježíši, v němž naleznou realizaci svých nadějí: platí to pro čistý a tvrdý (snad i samařský) judaismus Natanaelův (sr. Dt 18,15-18), tradiční radikální profetismus obou učedníků Jana Křtitele i otevřený helénistický svět Filipův.

Naplnění jejich nadějí vrcholí v obraze 51. verše, kde je Ježíš tím, kdo ustavuje vztah mezi Bohem a lidmi, mezi nebem a zemí.

Učedníci jsou zváni, aby postoupili od všední víry, jež dostala pevnou formu v tradičních christologických titulech, k víře základnější, která Ježíše vnímá v jeho jednotě s nebem (Jean Zumstein).

Synoptický model povolání učedníků (Mistrova iniciativa - povolání - následování, sr. Mk 1,1-16; 2,14 a par.) zdůrazňuje naprostý rozchod, radikální sociální zlom a pozvání k životu na Ježíšově cestě, k níž jsou u synoptiků učedníci povoláni. Zato Jan položí důraz na prostřednickou roli svědků (učedník je k Ježíšovi někým přiveden) a na lidské a náboženské očekávání, jež předchází samotnému hledání a setkání. U synoptiků si Ježíš učedníky vybírá. U Jana je spíš vybrán on.

2.3. Komentář

Příběh má několik zřetelných pododdílů:

- 1,35-39: setkání se dvěma Křtitelovými učedníky,
- 1,40-42: setkání se Šimonem Petrem,
- 1,43-44: povolání Filipa,
- 1,45-51: setkání s Natanaelem.

J 1,35-39

Jan Křtitel je přesně namířený ukazováček: mluví o Beránku Božím a přivede tím učedníky k Ježíšovi. Narozdíl od hledajících Židů (1,19-28) vezmou tito učedníci jeho svědectví vážně a připojí své kroky k Ježíšovým (budou ho následovat a pak s ním i zůstanou). Jan Křtitel sám zůstane, kde je, zatímco Ježíš "půjde" a bude neustále na cestě. Jan Křtitel měl roli mluvčího, Ježíšova "předstupně".

Jsme tak svědky předání úřadu: Jan Křtitel opouští hlavní roli; důležitost, kterou lidé hodlali tomuto hlasateli přiznat, přechází jeho svědectvím na Ježíše. Křtitel mu měl udělat místo; vytvořit prostor, v němž by se setkali hledající s tím, kdo "stojí uprostřed nich" (1,26).

Křtitel svědčí o tom, kdo už je tu: Hle, beránek Boží (1,36). Ježíš ohlašuje blízkost toho, co ještě není: Uzříte nebesa otevřená... (1,51).

První dva učedníci jdou tedy za tím, kdo - dle Jana Křtitele - odpovídá jejich očekávání a hledání. Prvním Ježíšovým slovem je v evangeliu otázka: Co chcete? Následující dialog ukazuje, že:

* Ježíšova otázka předchází otázce učedníků; když je zve slovy pojďte a uvidíte, odpovídá jim, a přitom jim ponechává svobodu. Je na nich, aby rozpoznali, zda je ten, koho vidí, přivede také k víře. "Vidět" samo k věření nestačí (sr. 6,36; 11,45-46).

* Narozdíl od synoptického podání není ústřední postavou Ježíš, nýbrž učedník a to, co hledá

a očekává a co mu dá život a povede jej na cestu.

* Vztah žáka k mistrovi má podobu následování a objevování; ještě ne vyznání a teologické tematizace.

Ježíšova osoba tu působí jako zrcadlo; dává se poznat tak, že současně dopřává druhým, aby poznali sami sebe.

J 1,40-42

Verš 40 shrnuje 1,35-39: Jan sloužil jako ukazatel, jenž umožnil Ondřejovo setkání s Ježíšem. Toto setkání (popsané v 1,35-39) zplodí víru (nepopsanou) a ta zase zplodí svědectví (popsané v 1,40-42). Ondřej, jeden z obou prvních učedníků, přivede k Ježíšovi svého bratra Šimona:

* Petrovu "kořist" umožnilo právě svědectví jeho bratra, jež navázalo na náboženské očekávání (Mesiáš), a samozřejmě samotné setkání s Ježíšem. Ondřej ukazuje Šimonovi Ježíše; Ježíš ukazuje Šimonovi jeho samého a dá mu nové jméno, znak proměny.

* Svědectví o Ježíšovi jsou postavena na tradičních a živých konceptech: Beránek, Kristus... Setkání s Ježíšem staví na učedníkovi a na novém pohledu na jeho existenci. Mění se jeho jméno; tituly, jež zde Petra i Ježíše označují, jsou programem do budoucna - ohlašují změny v jejich životě a popisují určité funkce, které k těmto titulům náleží. Setkání právě změnilo Šimonovu životní orientaci: je to syn Janův (tak ho Ježíš poznal), a bude Petr (jeho nová funkce).

* Šimon-Petr zaujme místo za Ondřejem a "jiným" učedníkem. Toto místo odpovídá řešení vztahu mezi Petrem a "jiným" učedníkem v 20,1-9 a 21,20-23. "Jiného" učedníka Ježíš miloval, neznáme však jeho jméno.

J 1,43-44

Tvoří se "řetěz učedníků", v němž zůstává nejasná Filipova pozice:

* Jan Křtitel poslal dva první učedníky, z nichž jedním byl Ondřej. Ten přivedl svého bratra Šimona.

* Filip přivedl Natanaela. Ale kde se vzal Filip? Patří do ondřejovsko-šimonovského klanu z Betsaidy, nebo byl povolán přímo a sám, anebo je druhým z obou Křtitelových učedníků? Tomu by napovídalo našli jsme (v. 45) a $\pi\tau$ (v. 41).

Verš 43 naznačuje radikální výzvu učedníkovi podle synoptického modelu (mistrova iniciativa - výzva - následování). "My" ve v. 45 a Betsaida coby společné místo původu (v. 44) ukazují na podobný přístup u všech tří. Konečně v. 43 brání identifikaci Filipa s druhým učedníkem Jana Křtitele. "Nejasno" kolem Filipa naznačuje

- vůli ponechat v první řadě vedle Ondřeje ještě "jiného", anonymního učedníka,
- vůli zachovat možnost přímého povolání bez zprostředkovatelů.

Fíkovník může označovat místo, kde se studují Písma, nebo symbolické místo stromu poznání z ráje (Gn 2,17) nebo také místo mesiášského pokoje (Mi 4,4; Za 3,10). Je to rovněž prostředek, jímž Ježíš Natanaela přesvědčí: Ježíš zná místo a okolnosti "svého" prvního setkání s Natanaelem, neboť tam, kde někdo (Filip) o Ježíšovi hovoří a svědčí, tam je Ježíš přítomen. Je cele přítomen ve slovech svědka.

* Vidět a věřit - tato slovesa naznačují postup, který je patrný v celém Janově evangeliu. "Vidět" označuje pohled, jenž uchopí, co vidí, a pořádně to i vnímá, chápe smysl. Vizuální vnímání může přivést k víře (1,50; 2,23; 9,37-38; 19,35; 20,8.25.29), může však být i překážkou víry (9,40-41; 20,29), nebo ještě také svědeckým prvkem, který bude odmítnut nebo který neučiní víru jasnější (3,11.32; 6,2.36; 14,9-10). Někdy mu Ježíš nedůvěřoval (2,23-25; 4,48; 20,29). V tomto vyprávění 1,35-51 proměňuje učedníky Ježíšův pohled; jejich svědectví, stejně jako setkání s Ježíšem, je vedou ke změně pohledu na Ježíše.

* Setkání: Pravého Izraelitu Natanaela přivedl Filip (pravý Řek?). Proselyta má najednou náskok, když jde o přijetí Ježíšových slov a jednání: Pojd' a přesvědč se (1,46 ozvěnou 1,39?). Vždyť čistota Natanaelova je zprvu překážkou: z Nazaretu???. Pak je překážka překonána:

- pozváním k osobnímu setkání,
- výzvou, aby dal své vlastní osobnosti (vlastnímu kritickému úsudku) přednost před přáním a potřebou být konformní s tradicí.

Tak jako jiní, také Natanael bude poznán (1,48) dřív, než sám pozná. Nejprve bude objevovat sám sebe, než bude moci objevit Ježíše. Jeho vyznání, sympaticky tradiční, umožní evangeliu začít o další rovině víry. Uvedením bude vyhlášení apokalyptického obrazu (1,51): spatříte víc, než říkají christologické tituly; ono "víc" začíná v Káně Galilejské.

Věci daleko větší, jež budou k vidění (1,50), nejsou rozšířením zázraku, nýbrž

- týkají se jiné formy Božího zjevení: totiž znamení,
- týkají se uznání identity Ježíše jakožto Božího vyslance a jakožto místa, kde se setkávají lidé a Bůh (Ježíše tu zastupuje obraz žebříku, nebeského vstupu, sr. 1,51).

Natanael už se objeví jen jednou, ve 21,2. Může to znamenat, že kapitoly 2 a 20 konstituují ono zjevení věcí daleko větších (1,50).

3. Teologická témata

a) Učedník: setkání a řeč

Setkání s Ježíšem začíná obvyklým způsobem: hledat - přijít - vidět - zůstat - nalézt. O setkáních s Ježíšem hovoří vyprávění za použití běžných náboženských výrazů: Kristus, Beránek, Král... Vím, že je to "on", protože to cítím (řád setkání) nebo protože mi to řekli (řád slova). Nastala konverze způsobená setkáním a potvrzená slovem.

Jen konverze Natanaelova je jiná. Právě on měl nejvíc předpokladů (pokud jde o náboženství, znalosti, praxi) a právě jeho je nejtěžší přesvědčit (jedině mimořádným postupem). A jeho vyznání je nejbohatší (1,49).

b) Učedníci: rozmanitost cest

Učedník je ten, kdo očekává a hledá a kdo bude přiveden, aby "v něm" našel cíl svých očekávání a hledání, které se tak stávají součástí tradic a žádají si svědky či prostředníky. Takové náboženské tradice jsou četné, rozmanité a dobré: Ježíš je přijímá, vstupuje do jejich kategorií a nechává se potkat a jmenovat podle lidských potřeb a slov. Tato rozmanitost potřebuje být poznána. Ježíš slouží za zrcadlo a dává učedníkům možnost, aby sami sebe nově poznali (co chcete?, pojďte a uvidíte, ty jsi Šimon, hle ty jsi pravý...) - aby mohli nově poznat také Ježíše. Poznání Druhého a poznání sebe je spojeno.

c) Učedník: dynamika postupu

Janovo evangelium užívá této rozmanitosti, aby pozvalo k postupu (1,50-51): Ježíš vás - tam, kde jste - volá, abyste se pustili dál! Klasické christologie (1,35-49) jsou přijaty, aby se mohlo pokročit k christologii janovské (1,50-52 a J 2 - 21), k jinému přijetí Ježíše. Náboženské tradice jedněch i druhých jsou přijaty, aby mohli pokročit k překonání svých vlastních náboženských porozumění, k hlubšímu přijetí sebe sama i druhého. Program, tak jak je v této perikopě ohlášen, začne slovesem "vidět" (1,50-2,22): Jan zve, abychom v klasických životních projevech četli "znamení" Boží přítomnosti (soukromá radost v Káně, veřejný hněv v chrámu).

d) Neznámý učedník: místo pro druhého

Kdo je onen "druhý" učedník, se kterým přišel Ondřej? Má-li být ztotožněn s učedníkem z 20,2-10 a 21,20-23, pak vyvstává otázka autority: po boku autority tradiční (Petr) koexistuje autorita jiná (která však Šimonu Petrovi předcházela), autorita, již reprezentuje tento učedník (jenž vidí, věří, rozumí, je Ježíšovi blízký, aniž by musel vyznávat). Zůstane-li tento "druhý" neznámý, pak to legitimuje odlišnou, ba neznámou nebo neuznanou tradici; v takovém případě nejsou setkání a následování Ježíše monopolem těch, kdo o nich mluví a píší.

4. Dnešní pohled na tento text

Perikopa J 1,35-51 příliš nemotivuje, protože je málo výpravná a málo známá: málo známá ve srovnání s paralelními oddíly u synoptiků nebo s vyprávěním o Janu Křtiteli a o Káně; a málo výpravná, protože je příliš složitá a obsahově bohatá.

Tuto perikopu lze nahlas číst různými způsoby: může ji číst několik čtenářů (vypravěč a osoby), dá se číst za pomoci loutek anebo lze začít parafrází textu, kde bude podtrženo to,

co pak rozvine kázání.

Jednoduchost a dynamika víry je v textu okouzlující (následovat, přijít a vidět, zůstat...), srovnáte-li ji s ubíjejícím a zahlcujícím výčtem titulů a vyznání. Někoho možná udiví Ježíš rezervovaný, diskrétní a nezúčastněný, zcela jiný než jsou agitující a žádající učedníci. Text obratně umožňuje přejít od tradičních christologií k christologii "základnější", janovské, kterou uvedou dvě první znamení (soukromé v Káně a veřejné v chrámu, J 2). Jaká je "christologická situace" posluchačů? Jaká jsou dnes náboženská očekávání a spirituální výbava a jak je integrovat do tohoto dynamického postupu, který nabízí začátek Janova evangelia? Znalost posluchačů může kazateli poskytnout příležitost, aby vzal v potaz očekávání a potřeby a nabídl cestu k "otevření" nebes.

5. Podněty pro kázání

a) Postup spirituální

Neexistuje duchovní postup, který by mohl sloužit jako jediný model pro všechny. Janovský Ježíš se setkává s lidmi tam, kde jsou, proměňuje je a začíná přitom tím, co očekávají a co hledají. Pro každého se Ježíš stane "tím pravým" přes osobní zkušenost (já to cítím) nebo proto, že to bylo řečeno, předáno (já to vím).

Spiritualita založená na citu nebo na přesvědčení vzešlém z afektivní zkušenosti charismatického typu proto není lepší ani hlubší než spiritualita jiná, založená např. na rozumovém pochopení nebo reflektované vědomosti (typ reformační) anebo na předávání tradičních prvků (typ římský). Žádný z těchto modelů nemá přednost, avšak zůstanou legitimními jen tehdy, vezmou-li v potaz tři následující principy:

- * Cesta k Bohu je cesta k sobě samému, k vlastním očekáváním a nadějím (co chcete, co hledáte?), k novému poznání toho, kdo jsme a jak žijeme. Toto setkání s Bohem a se sebou samým může vést k transformaci, konverzi sebe sama (Šimon Petr dostane nové jméno).

- * Cesta k Bohu je cesta k druhým: Zaujetí je předáno (Křtitelem, Ondřejem, Filipem) a bude sdíleno (Šimonem, Natanaelem) - v rodinách, mezi přáteli, mezi Řeky a Izraelity. Z téhle vody budeme pít, protože jiní ji shledali dobrou!

- * Cesta k Bohu je cesta jinam, za hranice vlastních koncepcí, vyznání a náboženských představ: nebesa se otevírají v zaslíbení (1,51). Vztah k Bohu je otevřen do budoucna mnohem širěji, než to život a víra každého z nás dosud dovolila. Vztah k Bohu se projeví, například, když učedníci rozpoznají v událostech skrytých (Kána) či veřejných (hněv v chrámu) "znamení" Boží přítomnosti tam, kde žijí lidé.

Bezejmenný učedník, který nedělá nic, slouží jako zábradlí, jež brání aktivismu a hledání výsledků. Respekt k těmto třem principům učiní každou spiritualitu živou a přijatelnou i pro ostatní.

b) Rozmanitost a jednota

Viděli jsme, že každý učedník, se kterým se Ježíš setkal, reprezentuje odlišnou tradici, kruh učedníků pak rozličná vyznání víry, z nichž žádné nemá přednost před ostatními. Naopak vyznání nejsolidnější a nejbohatší (Natanaelovo, pravého "vidoucího Boha") potřebuje "důkaz" - ten ovšem bude vzápětí relativizován.

Tato pluralita vyznání zahrnuje rozmanitost lidí, kultur i dějin. Pět učedníků "obsáhne" devět christologických titulů a janovský Ježíš k nim přidá ještě desátý (1,51).

Kazatel může začít právě touto rozmanitostí a četností vyznání a církví: jak s takovými rozdíly žít? Má každý zůstat u svého vyznání? Anebo raději rezignovat na své kulturní výrazivo a na podobu své víry ve prospěch budoucí jednoty?

V této rozdílnosti hledejme jednotu nikoli ve vyznáních, nýbrž v osobách: všichni hledají, jsou v pohybu, jdou k Ježíšovi. Nikdo z nich se ho přitom nemůže zmocnit, pouze jej následovat. A tak se za jejich hledáním realizuje učednická jednota v osobě Ježíšově.

Otázka z 1,38 (kde bydlíš?) nadále zůstává nezodpovězena, dá-li se to tak říci: Ježíš nepřebývá na určitém místě, v určitém prostoru nebo čase, kterých se lze zmocnit, nýbrž v budoucnosti, jež vede (nás) k pohybu: Pojd'te a uvidíte... Tuto jednotu v dynamice zdůrazňuje ještě i zaslíbení Uvidíte (1,51): Všichni jsme zváni k jinému způsobu "vidění" Boha - abychom ho viděli jinde, totiž v naší budoucnosti.

c) Učedník a dynamika

Třetí možnost vychází z prvků, jimiž jsou charakterizováni učedníci.

Učedník očekává, hledá a je z toho důvodu v pohybu. Jde k Ježíšovi, ale také k bratřím, k přátelům, k druhým. Nalézt Ježíše znamená rovněž (nově) najít bratry a spoluúčedníky.

Učedník také vyjadřuje, co našel nebo v co věří, a vyjadřuje to v termínech, které jsou mu blízké a kterým rozumí i ti druzí. V tomto smyslu je učedník teologem - když v rámci své kultury a svého životního příběhu vyjadřuje, kdo je Ježíš.

I když našel, co očekával, přece má do budoucna stále co přijímat a co očekávat. Učedník se pohybuje mezi už a ještě ne. Vždyť se během těchto setkání všechno převrátilo a v budoucnu se znovu všechno převrátí.

A tak je život učedníka dynamický:

- * v pohybu a v setkáních s druhými,
- * ve slovech a ve vyznáních,
- * v událostech, které v budoucnu nadále budou proměňovat jeho život i víru.

edice

[stáhnout PDF](#)